

Tıp fakültesi öğrencilerinde psikolojik damgalama eğilimi: Bir Özel Çalışma Modülü örneği

PSYCHOLOGICAL STIGMATIZATION TENDENCY AMONG MEDICAL SCHOOL STUDENTS: AN EXAMPLE OF A SPECIAL STUDY MODULE

 Tuğçe TOKER UĞURLU¹, Elif Zeynep ATABAY², Ezgi TOSUN², Egenur YILMAZ², Mert ÖZTÜRK²,
 Figen ATEŞÇİ¹

¹Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Denizli, TÜRKİYE

²Pamukkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Özel Çalışma Modülü Grubu, Denizli, TÜRKİYE

ÖZ

Amaç: Ruhsal sorunları olan hastalar, sağlık çalışanlarının tutumlarına karşı oldukça duyarlıdır. Ayrımcı ve reddedici davranışlar olarak özetleyebileceğimiz damgalayıcı tutumların varlığının sağlık çalışanlarında değerlendirilmesi bu nedenle önemlidir. Tıp fakültesi eğitim modeli içerisinde yer alan bir uygulama ve değerlendirme yöntemi olan "Özel Çalışma Modülü" araştırması olarak planlanan bu çalışmanın amacı dönem 1 ve 6 öğrencilerinin psikolojik damgalama eğilimini ölçmek ve karşılaştırmaktır.

Gereç ve Yöntem: Çalışmaya toplam 268 öğrenci katıldı. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu ve Damgalama (Stigma) Ölçeği kullanılarak toplandı.

Bulgular: Ankete katılan toplam 268 öğrencinin %69'u dönem 1, %31'i dönem 6 idi. Öğrenciler sosyodemografik ve damgalama ile ilişkili özellikler açısından benzer bulundu ($p>0,05$). Damgalama Ölçeği puanlarının karşılaştırması sonucunda; dönem 1 ortalama ölçek puanı $47,39\pm 9,81$, dönem 6 ortalama ölçek puanı ise $47,76\pm 9,67$ olarak saptandı ($p=0,775$). Ölçeğin dört alt boyutu için hesaplanan ortalamalar da iki grup arasında benzer bulundu ($p>0,05$). Ayrıca erkek cinsiyette olmanın kadın cinsiyete göre damgalama eğilimi riskini 2,880 kat artırdığı bulundu ($p=0,001$).

Sonuç: Benzer sosyodemografik özelliklere sahip olan öğrenci grubunda, hem dönem 1 hem de dönem 6'da düşük damgalama eğilimi saptanmıştır. Eğitimin etkisi çeşitli kısıtlılıklar nedeniyle net olarak incelenememiş olsa da tıp eğitimi içerisinde empati, damgalama, iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik teorik ve uygulamalı programların dahil edilmesinin genç hekimlerin damgalayıcı tutumlarına olumlu etki edebileceğini düşünmekteyiz.

Anahtar Sözcükler: damgalama, eğitim, öğrenci, tıp

ABSTRACT

Objective: Patients with mental problems are very sensitive to the attitudes of healthcare professionals. For this reason, it is important to evaluate the presence of stigmatizing attitudes that we can summarize as discriminatory and rejecting behaviors in healthcare professionals. This study is planned as a "Special study

Tuğçe TOKER UĞURLU

Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi

Psikiyatri Anabilim Dalı L Blok

DENİZLİ

 <https://orcid.org/0000-0003-4458-088X>

Module" research, which is a practice and evaluation method within the education model of the medical faculty. The study aimed to measure and compare the psychological stigmatization tendency of class 1 and 6 students.

Materials and Methods: 268 students participated in the study. The data of the study were collected using the questionnaire form prepared by the researchers and the Stigma Scale.

Results: 69% of the total 268 students participating in the survey were 1st grade, 31% were 6th grade students. Students were found similar in terms of sociodemographic and stigma-related features ($p>0.05$). The Stigma Scale scores showed no significant difference ($p=0.775$) between class 1 and class 6 students with the mean scale scores of 47.39 ± 9.81 and 47.76 ± 9.67 , respectively. Mean scores calculated for the four sub-dimensions of the scale were also found similar between the two groups ($p>0.05$). In addition, it was found that the male gender increased the risk of stigmatization 2.880 times higher than the female gender ($p=0.001$).

Conclusion: Low stigmatization tendency was found in both 1st grade and 6th grade students with similar socio-demographic characteristics. Although the effect of education has not been explicitly examined due to various limitations, we think that the inclusion of theoretical and practical programs for developing empathy, stigmatization, and communication skills in medical education can positively affect stigmatizing attitudes of young doctors.

Keywords: stigmatization, education, student, medicine

Kelime anlamı olarak "damga (stigma)" yara izi, leke, delik, delmek, kişiyi işaretleyen bir utanç ve aşağılamayı içerir (1, 2). Damgalama (stigmatizasyon), kişinin içinde yaşadığı toplumda "normal" olarak kabul gören ölçütlerin dışında olması nedeniyle, kişiyi toplum dışında bırakacak, saygınlığını azaltacak, itibarsızlaştıracak, suçlayıcı, kurban edici, hor görücü, aşağılayıcı, gözden düşürücü tutum ve davranışların tümü olarak tanımlanır (1-3).

Damgalama bilişsel, duygusal ve davranışsal parçaları olan çok boyutlu bir kavramdır. Bilişsel parçayı oluşturan kolayca değişmeyen önyargılar sonrası gelişen öfke ve korku temelli duygular zamanla dışlama, uzaklaşma ve itme davranışına dönüşmektedir (2, 4). Bu kavram asıl olarak sosyoloji alanından doğmasına rağmen çok boyutluluğu ve toplumun her kesiminde görülebilir olması gibi nedenlerle tıp, sağlık bilimleri, kriminoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve örgütsel davranış gibi alanlarda da dikkati çekmekte ve kullanılmaktadır (5). Nedenlerine bakıldığında olumsuz inançlar ve önyargılardan doğan psikolojik sebepler, toplumun sınıflandırmacı tutumlarından doğan nedenler, kültürel

yargılar, kolaylaşan iletişimin olumsuz getirisi olan teknolojik nedenler sayılabilir (5).

Ayrımcı ve reddedici davranışlar olarak özetleyebileceğimiz damgalayıcı tutumlar zamanla kişiyi bütünü bir parçası olmaktan uzaklaştırmakta, normallerden ayrılmasına, ötekileştirilmesine, etiketlenmesine, insan dışı hale gelip, bir nesneye dönüşmesine neden olmaktadır (5, 6).

Ruhsal hastalıklara yönelik damgalama hemşire, doktor, tıp öğrencileri gibi sağlık çalışanları arasında çeşitli çalışmalarla incelenmiş ve özellikle şizofreni, depresyon, bağımlılık olmak üzere ruhsal hastalığı olan bireylere yönelik olumsuz damgalayıcı tutumların olabildiği ve bu hasta grupları ile çalışmaktan kaçınılabildiği gibi sonuçlar saptanmıştır (6-8).

Ruhsal sorunları olan hastalar sağlık çalışanlarının tutumlarına karşı oldukça duyarlıdır. Sağlık çalışanlarının olumsuz tutumları hastaların tedaviye başvurmasını, gereken yardımı alabilmesini önemli ölçüde etkileyen bir etmen olabilmektedir. Sağlık çalışanlarında da başta saydığımız tüm nedenlerle olumsuz tutumlar

görülebilmektedir (7). Ülkemizde tıp fakültesi öğrencilerinde damgalama eğiliminin değerlendirildiği çalışmalar mevcut olup; bu tutum ve davranışların oluşmasında mezuniyet öncesi tıp eğitiminin, özellikle de psikiyatri stajının olumlu yönde etki ettiğine ilişkin bulgular olduğu gibi, etkisinin olmadığı veya zaman içinde eğitimin etkisinin azaldığını gösteren bulgular da vardır (3, 6-14). Hatta bir çalışmada psikiyatri stajı sonrası bazı tutumların kötüleşebildiği ve bunun nedeni olarak kısıtlı teorik bilgi aktarımı ve hastalarla karşılaşmanın akut dönemde ve kısa süreli olması öne sürülmüştür (13).

Bu bilgiler ışığında bir tıp fakültesinde oluşturulmuş "tıp eğitimi sistemi" çerçevesinde; ilk üç dönemde uygulanan iletişim ve etkileşimin artırıldığı, farklı görüşlere açık olma gibi değerlerin öğretildiği (15) "Probleme dayalı öğrenme (PDÖ)" temelli eğitimler, mesleki değerler ve etik eğitimleri, birinci dönemde verilen "iletişim becerileri" (iletişim, empati) dersleri ve modüller içinde yer alan davranışsal hedefler ile öğrencilerde damgalayıcı tutumların azaldığı ve altıncı dönemde psikiyatri stajında bu becerilerin sınanarak alana çıkmadan önce öğrencilerin bu konuda donanım kazandığı düşünülmektedir.

Tıp fakültesi eğitim modeli içerisinde yer alan bir uygulama ve değerlendirme yöntemi olan "Özel Çalışma Modülü (ÖÇM)" araştırması olarak planlanan bu çalışmanın amacı dönem 1 ve 6 öğrencilerinin psikolojik damgalama eğilimini ölçmek ve karşılaştırmaktır. Birinci sınıftan altıncı sınıf sonuna kadar verilen eğitimin psikolojik damgalama eğilimine olabilecek etkisini dolaylı olarak değerlendirmek ise ikincil olarak amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmamız bildiğimiz kadarıyla Yaman ve Güngör tarafından geliştirilen Damgalama (Stigma) Ölçeğinin (16) tıp fakültesi öğrencileri üzerinde kullanıldığı ilk çalışma olması ve ÖÇM grubundaki tıp fakültesi öğrencilerinin araştırmacı/yazar olarak aktif katılımıyla gerçekleştirilmesi nedeniyle özellik göstermektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Özel Çalışma Modülü (ÖÇM)

Bu çalışma ÖÇM araştırması olarak planlanmış olup, aktif tıp eğitimi içerisinde yer alan ÖÇM uygulamaları hakkında bilgi vermek uygun olacaktır. Son

yıllarda eğitim sisteminin teorik derslerin azaltılarak, pratik uygulamaların ve öğrencinin kendi kendine öğrenmesine ve araştırmasına yönelik uygulamaların artırılması yönünde değişim gösterdiği görülmektedir (17). Çalışmanın yapıldığı tıp fakültesinde 1999 yılından bu yana probleme dayalı aktif öğrenme stratejisi ile sürdürülen eğitim programı kapsamında yer alan bir uygulama olan ÖÇM'ler tıp eğitiminin ilk üç yılı içinde yer alan, öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda, bağımsız öğrenme becerilerini geliştirmelerini, bilimsel metodolojinin temel ilkelerini öğrenmelerini ve uygulamalarını, bilimsel çalışmalarını yazılı ve sözlü sunma becerilerini geliştirmeyi hedefleyen eğitsel etkinliklerdir. ÖÇM-1 literatür derleme ve ÖÇM-2 araştırma türlerinde açılmaktadır. ÖÇM-2 türünde açılan bu çalışmada öğrencilerin Psikiyatri Anabilim Dalı'nda görevli bir öğretim üyesi yönetiminde bilimsel bir konuda (tıp öğrencilerinde psikolojik damgalama) saha araştırması planlamaları, uygulamaları ve rapor ederek sunmaları amaçlanmış ve modülün tamamlanması sonrasında çalışma, bilimsel literatüre katkı amacıyla yayına hazırlanmıştır (17-19).

Örnekleme ve Veri Toplanması

Araştırma tıp fakültesi birinci sınıfta okuyan 247, altıncı sınıfta okuyan 158 olmak üzere toplam 405 öğrenciden çalışmaya katılmayı kabul eden 268 öğrencinin katılımıyla yapılan kesitsel tipte bir çalışmadır. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyodemografik ve damgalama eğilimi ile ilişkili olabilecek özellikleri içeren anket formu ve Yaman ve Güngör (2013) (16) tarafından psikolojik damgalama eğilimini ölçmek için geliştirilen ve geçerlilik güvenirliği yapılmış "Damgalama (Stigma) Ölçeği" kullanılarak toplandı.

Ölçme ve Değerlendirme

Damgalama (Stigma) Ölçeği

Yaman ve Güngör (2013) (16) tarafından psikolojik damgalama eğilimini ölçmek amacıyla geliştirilen Damgalama Ölçeği, ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık, önyargı olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. 22 maddeden oluşan ölçekte 5'li likert tipi derecelendirme kullanılmıştır (1= Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Kısmen katılıyorum, 4= Katılıyorum,

5= Tamamen katılıyorum). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan 110 olmakla birlikte ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek puanı 55'in altındaki bireylerin damgalama eğiliminin düşük olduğu söylenebilir. Ölçekte altı madde (10, 17, 18, 19, 20, 21) ayrımcılık ve dışlama faktörünü, 3, 4, 5, 7, 8, 9. maddeler etiketleme faktörünü, beş madde (11, 12, 13, 16, 22) psikolojik sağlık faktörünü, 1, 2, 6, 14 ve 15. maddeler ise önyargı faktörünü değerlendirmektedir. Ölçeğin güvenilirlik kat sayısı 0,84 olarak hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayısı ayrımcılık ve dışlama için 0,77, etiketleme için 0,68, psikolojik sağlık için 0,66, önyargı için 0,54 olarak hesaplanmıştır.

İstatistiksel Analizler

Çalışmamızda verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Version 20.0 Paket Programı kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler olarak frekans (n), yüzde (%), ortalama ve standart sapma (SS) uygulandı. Gruplar arasında kategorik değişkenler açısından farklılık olup olmadığı Pearson χ^2 (Ki Kare) testi ile araştırıldı. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı Kolmogorov-Simironov normal dağılıma uygunluk testi ve Skewness, Kurtosis katsayıları ile değerlendirildi. Ölçümsel değişkenlerin analizinde verilerin normal dağılıma uygunluk göstermesi nedeniyle Bağımsız gruplarda T testi uygulandı. İkili bağımlı değişkenler tarafından temsil edilen olayın olma olasılığı ve bağımsız değişkenler için

risk değerlendirmesi lojistik regresyon modeli ile incelendi. Tüm testlerde %95 güven aralığında, istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ olarak değerlendirildi.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma Helsinki bildirgesine uygun olarak yapılmıştır ve Pamukkale Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 21/05/2019 tarih ve 10 sayı no. lu karar ile onaylanmıştır.

BULGULAR

Dönem 1 öğrencilerinden %74,8'i (n=185), dönem 6 öğrencilerinden ise %52,5'i (n=83) çalışmaya katılmayı kabul etti. Ankete katılan toplam 268 öğrencinin %69'u (n=185) dönem 1, %31'i (n=83) dönem 6 idi. Dönem 1 öğrencilerinin %56,2'si kadın, %43,8'i erkekti. Dönem 6 öğrencilerinin ise %50,6'sı kadın, %49,4'ü erkekti. Dönem 1 öğrencilerinin yaş ortalaması 19,04±0,9 (min-maks:17-22) olup, dönem 6 yaş ortalaması 24,92±1,06 (min-maks:23-24) olarak saptandı. Dönem 1 öğrencilerinin %62,2'si, dönem 6 öğrencilerinin %74,7'si hayatının büyük çoğunluğunda bir şehir merkezinde yaşadığını belirtti. Dönem 1 öğrencilerinin %9,7'sinde ruhsal hastalık öyküsü bulunurken dönem 6 öğrencilerinde bu oran %16,9 olarak bulundu. Gruplar sosyodemografik açıdan medeni durum dışında istatistiksel olarak benzer saptandı ($p > 0,05$). Dönem 1 öğrencilerinin tamamı bekâr iken; dönem 6 öğrencilerinin %12'si (n=10) evliydi ($p < 0,001$). Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin dağılımı Tablo 1'de gösterildi.

Tablo 1. Tıp fakültesi dönem 1 ve 6 öğrencilerinin sosyodemografik ve damgalama ile ilgili özelliklerinin dağılımı

	Değişken	Dönem 1		Dönem 6		p*
		n	%	n	%	
Cinsiyet	Kadın	104	56,2	42	50,6	0,471
	Erkek	81	43,8	41	49,4	
Medeni durum	Bekâr	185	100,0	73	88,0	<0,001
	Evli	0	0,0	10	12,0	
En uzun yaşadığı yer	İl merkezi	115	62,2	62	74,7	0,109
	İlçe	59	31,9	19	22,9	
	Köy	11	5,9	2	2,4	
Anne öğrenim durumu	Okuryazar değil	4	2,2	3	3,6	0,183
	Okuryazar	9	4,9	0	0,0	
	İlkokul	21	11,4	16	19,3	
	Ortaokul	17	9,2	8	9,6	
	Lise	50	27,0	23	27,7	
	Üniversite	84	45,4	33	39,8	
Baba öğrenim durumu	Okuryazar değil	0	0,0	1	1,2	0,594
	Okuryazar	5	2,7	1	1,2	
	İlkokul	12	6,5	4	4,8	
	Ortaokul	13	7,0	8	9,6	
	Lise	37	20,0	15	18,1	
	Üniversite	118	63,8	54	65,1	
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	85	45,9	36	43,4	0,796
	Çalışmıyor	100	54,1	47	56,6	
Baba çalışma durumu	Çalışıyor	154	83,2	60	72,3	0,057
	Çalışmıyor	31	16,8	23	27,7	
Kardeş sayısı	Tek çocuk	18	9,7	9	10,8	0,833
	İki kardeş	112	60,5	47	56,6	
	Üç ve üzeri	55	29,7	27	32,5	
Ruhsal hastalık öyküsü	Yok	167	90,3	69	83,1	0,144
	Var	18	9,7	14	16,9	
Ruhsal hastalık aile öyküsü	Yok	153	82,7	61	73,5	0,116
	Var	32	17,3	22	26,5	

n: Sayı * Ki Kare Testi

Katılımcıların Damgalama Ölçeği puanlarının karşılaştırması sonucunda; Dönem 1 ortalama ölçek puanı 47,39±9,81, dönem 6 ortalama ölçek puanı ise 47,76±9,67 olarak istatistiksel açıdan benzer saptandı (p=0,775). Ölçeğin dört alt boyutu olan ayrımcılık ve dışlama,

etiketleme, psikolojik sağlık ve ön yargı için de iki grup arasında karşılaştırma yapıldı ve gruplar tüm boyutlar için istatistiksel olarak benzer bulundu (sırasıyla; p=0,099, p=0,509, p=0,942 ve p=0,084). Damgalama ölçek toplam ve alt boyut puanları karşılaştırması Tablo 2'de gösterildi.

Tablo 2. Tıp fakültesi dönem 1 ve 6 öğrencilerinin toplam damgalama ve alt boyut ölçek puanlarının karşılaştırılması

Ölçek	Grup	n	Ort	SS	t*	p
Damgalama toplam puan	Dönem 1	185	47,39	9,81	-0,286	0,775
	Dönem 6	83	47,76	9,67		
Ayrımcılık ve dışlama	Dönem 1	185	9,12	3,15	-1,657	0,099
	Dönem 6	83	9,83	3,39		
Etiketleme	Dönem 1	185	11,86	3,43	-0,661	0,509
	Dönem 6	83	12,16	3,34		
Psikolojik sağlık	Dönem 1	185	11,71	3,44	-0,073	0,942
	Dönem 6	83	11,75	3,51		
Ön yargı	Dönem 1	185	14,69	2,96	1,734	0,084
	Dönem 6	83	14,02	2,79		

n: Sayı Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, * t Testi

Damgalama Ölçeği 55 puan ve altı düşük damgalama eğilimi, üzeri ise yüksek damgalama eğilimi olarak gruplandırıldı. Damgalama ile ilişkili olabilecek ve analize almak için uygun olan çeşitli bağımsız değişkenler

ile yapılan ileri analiz sonucunda erkek cinsiyette olmanın kadın cinsiyete göre yüksek damgalama eğilimi riskini 2,880 kat artırdığı bulundu ($p=0,001$) (Tablo 3).

Tablo 3. Psikolojik damgalama eğilimi için çeşitli sosyodemografik faktörlerin lojistik regresyon modeli ile değerlendirilmesi

	Psikolojik Damgalama*		
	OR	95% GA	p
Cinsiyet**	2,880	1,510-5,492	0,001
Yaş	1,197	0,877-1,633	0,258
Dönem***	3,227	0,451-23,105	0,243
Kardeşi varlığı****	0,843	0,269-2,641	0,769
Kendisinde ruhsal sorun öyküsü*****	0,932	0,355-2,447	0,886
Ailede ruhsal sorun öyküsü*****	0,601	0,280-1,291	0,192

*55 ve altı puanlar düşük damgalama eğilimi olarak kabul edilmiştir **Erkek olmanın kadın olmaya göre, ***Dönem 1 öğrencilerin dönem 6 öğrencilerine göre ****Kardeşi olanların olmayanlara göre *****Kendisinde ruhsal sorun öyküsü olanların olmayanlara göre ***** Ailesinde ruhsal sorun öyküsü olanların olmayanlara göre

OR: Odd's oranı, 95% GA: 95% Güven aralığı

TARTIŞMA

Bu çalışma, tıp fakültesi öğrencilerinin psikolojik damgalama eğilimini ölçmeyi, karşılaştırmayı ve birinci sınıftan altıncı sınıf sonuna kadar verilen eğitimin psikolojik damgalama eğilimine etkisini dolaylı olarak değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Çalışmamız sonucunda medeni durum dışında sosyodemografik açıdan benzer olan dönem 1 ve 6 öğrencilerinin Damgalama Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları da birbirlerine benzer bulunmuş olup; damgalama eğilimleri de düşük tespit edilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre yüksek damgalama eğilimi riskinin 2,880 kat arttığı bulunmuştur. Cinsiyetin damgalama üzerine etkisi ile ilgili hem olumlu

hem de olumsuz sonuçlar bildirilmiştir (20). Çalışmamızla benzer şekilde kadınların ruhsal hastalığa karşı daha az ön yargılı olduğu ve tedavi edilebilirliği ile ilgili daha olumlu görüşlerinin olduğu bildirilmiştir (21, 22). Ülkemizde yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında; Akdede ve ark.'nın çalışmasında tıp fakültesi dönem 1 ve 2 öğrencilerinde şizofreniye yönelik damgalamanın varlığı yönünde bulgular edinilmiştir (11). Birdoğan ve Berksun'un daha düşük örneklem sayılı çalışmasında da dönem 1 ve 6 öğrencileri karşılaştırılmış, dönem 6 öğrencilerinin psikiyatrik hastalara karşı daha olumlu tutumları olduğu saptanmıştır (12). Bir tıp fakültesinde dönem 1 öğrencilerinin dâhil edildiği beş yıllık izlem çalışması sonucunda beşinci sınıfta psikiyatri stajı sonrasında özellikle şizofreniye karşı öğrencilerin tutum ve davranışlarında olumlu yönde gelişim gözlenmiştir (9). Yanık ve ark.'nın çalışmasında dönem 4, 5 ve 6 öğrencileri değerlendirilmiş ve psikiyatri stajı almış olmanın şizofreni hastalarına bakışta hem olumlu hem de olumsuz etkisi olduğu sonucuna varılmıştır (13). Yenilmez ve ark.'nın tıp fakültesi dönem 1 ve 5 öğrencilerinde benzer ölçüm yöntemi ile yaptıkları çalışmalarında ise psikiyatri stajının şizofreni ile ilgili tutumlar üzerine olumlu etkisi gösterilmiştir (14). Arkan ve ark.'nın 2000-2010 yılları arasında yapılan çalışmaları inceledikleri derlemesinde ise öğrencilerin ve diğer sağlık çalışanlarının psikiyatri hastalarına ve hastalıklarına tutumlarının halen reddedici ve dışlayıcı olduğu sonucuna varılmıştır (7). Demirören ve ark.'nın dönem 2 ve 5 öğrencilerinde yaptığı çalışmada en fazla damgalama eğilimi gösterilen ruhsal hastalıklar sırasıyla alkol-madde bağımlılığı, şizofreni ve depresyon olduğu ve tıp eğitiminin bilgi üzerine olumlu etkisi olsa da olumsuz tutum ve davranışlara katkısının az olduğu sonucuna varılmıştır (3). Yüksel ve Taşkın'ın derlemesinde de tıp fakültesi öğrencileriyle yapılan çalışmaların genellikle psikiyatri stajı öncesi sonrası değerlendirme şeklinde olduğu ve çelişkili sonuçlar saptandığı belirtilmiştir. Buna göre özellikle ruhsal hastalıklara yönelik damgalamada uygulamalı eğitimlerin teorik eğitimlere nazaran daha olumlu sonuçları olduğu, öğrencide zaten daha önceden oluşmuş olumsuz tutumlara ise psikiyatri staj eğitiminin katkısının daha az olduğu tespit edilmiştir (10). Diğer bir çalışmada öğrencilerin psikiyatri hastalarına yönelik duygularında tıp eğitimi

boyunca değişim olduğu bulunmuştur. Birinci sınıflarda hâkim olan duygu "tedirginlik" iken, altıncı sınıflarda hâkim olan duygu "acıma" duygusu olduğu saptanmıştır. Birinci sınıf öğrencilerindeki "tedirginlik" duygusunun nedeni olarak psikiyatri hastasının tehlikeli olabilecek davranışlarının önceden kestirilemez olarak düşünülmesi belirtilmiştir. Aynı çalışmada tıp eğitiminin; hekim adaylarının ruhsal sorunları olan insanlara karşı mesleki bilgisini arttırırken toplumsal bakış açısını çok fazla değiştirmede de saptanmıştır (6). Çalışmamızda dönem 6'da üç hafta erişkin psikiyatri ve bir hafta da çocuk psikiyatri stajında klinik içi eğitim ve aktivitelerde aktif yer alan ve hasta takip eden öğrenciler ile dönem 1 öğrencilerinde benzer ve düşük olarak saptanan damgalama puanlarına; birinci yıl boyunca öğrencilere psikiyatri anabilim dalı öğretim üyelerince verilen empati ve iletişim becerileri gibi sosyal alan derslerinin ve PDÖ senaryolarındaki sosyal beceri eğitiminin katkısı olabileceği düşünülmüştür. PDÖ yapısı içerisinde senaryolar ve oturumlarla tıp eğitiminin ilk üç yılında damgalama dâhil iletişim, sosyal beceriler ve davranışın psikolojik nedenlerinin de irdelenmesi ve desteklenmesi ile birinci dönemin sonunda kazandıkları becerilerin, süreçte oturmuş olduğu ve mezuniyet öncesi dönemde de korunduğu yorumu yapılabilir.

Dünyadan konu ile ilgili literatür incelendiğinde; Mısır'da yapılan bir çalışmada tıp öğrencilerinin eczacılık ve fen öğrencilerine göre ruhsal hastalıklara yönelik daha az damgalayıcı ve olumsuz inançları olduğu sonucuna varılmıştır (23). Suwalska ve ark.'nın çalışmalarında ülkemize benzer şekilde tıp öğrencilerinde negatif damgalayıcı tutumların görülebildiği belirtilmiştir (24). Xu ve ark.'nın derlemesinde tıp çalışanlarının depresyon hastalarına karşı negatif tutumları olduğu, genel tıp çalışanlarının psikiyatristlere göre, hemşirelerin de doktorlara göre daha sert damgalayıcı tutumları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca tıp dışı öğrencilerin hemşirelik öğrencilerine, hemşirelik öğrencilerinin de tıp öğrencilerine göre ruhsal bozukluğu olan bireylere karşı daha negatif tutumları olduğu saptanmıştır (25). Damgalama ile ilgili çalışmalar sıklıkla kendini damgalama, hasta yakınları, bakım verenler, sağlık çalışanları ve çeşitli branşlardaki öğrencileri karşılaştıracı

niteliktedir (25). Tıp öğrencileri ile ilgili sonuçlar çalışmamızla karşılaştırıldığında benzer şekilde damgalayıcı tutumların az görüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum eğitim ve hastalarla yakın etkileşim başta olmak üzere pek çok faktörden etkilenmekle birlikte sağlık alanına ilgi duyan kişilerin negatif damgalayıcı tutumlarının zaten daha az olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Çalışmamızın kısıtlılıkları daha çok staj yoğunluğu nedeniyle dönem 6 öğrencileri olmak üzere tüm öğrencilere ulaşamaması, çalışmanın verilerinin birinci yılın sonuna doğru toplanmış olması nedeniyle öğrencilerin eğitim öncesi durumlarının ve eğitim sisteminin ilk yılı içeren etkilerinin net değerlendirilememesi olarak sayılabilir. Ayrıca her ne kadar dönem 1 ve 6 öğrencileri damgalama ile ilişkili olabilecek tüm sosyodemografik özellikler açısından benzer olsa da farklı bireylerde eğitimin etkisini dolaylı olarak değerlendirmek kısıtlılık içermektedir.

Sonuç olarak; benzer sosyodemografik özelliklere sahip tıp fakültesi öğrencilerinde hem dönem 1 hem de dönem 6'da düşük psikolojik damgalama eğilimi saptanmıştır. Eğitimin her ne kadar olumlu ya da olumsuz etkisi net değerlendirilememiş olsa da tıp eğitimi içerisine empati, damgalama, iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik teorik ve uygulamalı programların dahil edilmesinin genç hekimlerin damgalayıcı tutumlarına olumlu katkı sağlayabileceğini düşünmekteyiz. Özellikle mezuniyet öncesi dönemlerde öğrencilerinin uygulamalı olarak aldığı psikiyatri stajlarının öğrencilerin aktif katılımı, hasta takibi ile gerçekleştirilmesi ve staj sürelerinin uzatılması damgalama eğilimi üzerine olumlu etki yapması ve bu etkinin daha kalıcı olabilmesi açısından önerilir.

KAYNAKLAR

1. Avcil C, Bulut H, Hızlı Sayar G. Psikiyatrik hastalıklar ve damgalama Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Derg. 2016;2:175-202.
2. Bilge A, Çam O. Ruhsal hastalığa yönelik damgalama ile mücadele. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2010;9:71-8.
3. Demirören M, Şenol Y, Aytuğ Koşan AM, Saka MC. Tıp eğitiminde ruhsal bozukluklara karşı damgalama eğitimi gereksiniminin değerlendirilmesi: nitel ve nicel yaklaşım. Anadolu Psikiyatr Derg. 2015;16:22-9.
4. Petkari E, Masedo Gutiérrez AI, Xavier M, Moreno Küstner B. The influence of clerkship on students' stigma towards mental illness: a meta-analysis. Med Educ. 2018;52:694-704.
5. Özmen S, Erdem R. Damgalamanın kavramsal çerçevesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Derg. 2018;23:185-208.
6. Erbaydar NP, Çilingiroğlu N. Tıp Eğitimi Geleceğin hekimlerinin ruh sağlığı sorunu olan bireylere yönelik tutumlarını etkilemekte midir? Türk Psikiyatr Derg. 2010;21:114-25.
7. Arkan B, Bademli K, Duman ZÇ. Sağlık çalışanlarının ruhsal hastalıklara yönelik tutumları: son 10 yılda Türkiye'de yapılan çalışmalar. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2011;3:214-31.
8. Ozer U, Varlık C, Ceri V, Ince B, Arslan-Delice M. Change starts with us: stigmatizing attitudes towards mental illnesses and the use of stigmatizing language among mental health professionals. Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences 2017;30:224-32.
9. Danacı AE, Balıkcı K, Aydın O, Cengisiz C, Uykur AB. Tıp eğitiminin şizofreniye yönelik tutumlar üzerine etkisi; 5 yıllık izlem çalışması. Türk Psikiyatr Derg. 2016;27:2-5.
10. Yüksel EG, Taşkın EO. Türkiye'de hekimler ve tıp fakültesi öğrencilerinin ruhsal hastalıklara yönelik tutum ve bilgileri. Anadolu Psikiyatr Derg. 2005;6:113-21.
11. Akdede BBK, Alptekin K, Topkaya ŞÖ, Belkız B, Nazlı E, Özsin E, ve ark. Gençlerde şizofreniyi damgalama düzeyi. Yeni Symp. 2004;42:113-7.
12. Birdoğan SY, Berksun OE. Tıp fakültesi 1. sınıf ve 6. sınıf öğrencilerinde psikiyatrik hastaya yönelik tutumlar. Kriz Derg. 2002;10:1-7.

13. Yanık M, Şimşek Z, Katı M, Nebioğlu M. Tıp fakültesi öğrencilerinin şizofreniye karşı tutumları ve psikiyatri eğitiminin etkisi. *Yeni Symp.* 2003;41:194-99.
14. Yenilmez Ç, Güleç G, Ernur D, Aydın A, Yücel Ö, Asil G, ve ark. Eskişehir'de tıp fakültesi öğrencilerinin şizofreniye yönelik bilgi ve tutumları. *Klinik Psikiyatri* 2010;13:185-95.
15. Kılınç A. Probleme dayalı öğrenme. *Kastamonu Eğitim Derg.* 2007;15:561-78.
16. Yaman E, Güngör H. Damgalama (stigma) ölçeğinin geliştirilmesi, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Derg.* 2013;11:251-70.
17. Aksoy Ü, Delibaş SB, İnceboz T, Miman Ö, Özkoç S, Akisü Ç. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi lisans eğitiminde yer alan ve 1998-2017 yılları arasında Tıbbi Parazitoloji Anabilim Dalı tarafından uygulanan özel çalışma modülleri. *DEÜ Tıp Fakültesi Derg.* 2017;31:129-35.
18. Aybek H. Tıp fakültesi öğrencilerinin probleme dayalı öğrenmeye ilişkin görüş ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya, 2019.
19. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Özel Çalışma Modülleri Kılavuzu [İnternet]. [Erişim tarihi: 04 Eylül 2020]. Erişim adresi: <https://www.pau.edu.tr/moe/tr/sayfa/ocm-rehberi>
20. Ünal S, Hisar F, Çelik B, Özgüven Z. Üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalığa yönelik inançları. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Derg.* 2010;23:145-50.
21. Aghanwa HS. Attitude toward and knowledge about mental illness in Fiji islands. *Int J Soc Psychiatry.* 2004; 50:361-75.
22. Savrun BM, Arikan K, Uysal O, Cetin G, Poyraz BC, Aksoy C, Bayar MR. Gender effect on attitudes towards the mentally ill: A survey of Turkish university students. *Isr J Psychiatry Relat Sci.* 2007; 44:57-61.
23. Shehata WM, Abdeldaim DE. Stigma towards mental illness among Tanta University Students, Egypt. *Community Ment Health J.* 2020;56:464-70.
24. Suwalska J, Suwalska A, Neumann-Podczaska A, Lojko D. Medical students and stigma of depression. Part I. Stigmatization of patients. *Psychiatr Pol.* 2016;51:495-502.
25. Xu X, Li XM, Zhang J, Wang W. Mental health-related stigma in China. *Issues Ment Health Nurs.* 2018;39:126-34.